

Як відомо (А.І.Астахова, Г.О.Балл, І.Д.Бех, С.П.Бочарова, І.Вільш, О.Д.Кайріс, Л.М.Карамушка, В.Г.Кремінь, С.Д.Максименко, Л.М.Митина, С.М.Ніколаєнко, Н.А.Побірченко, В.А.Семиченко, Т.С.Траверс, Н.В.Чепелева та інші.), стратегія розвитку вищої освіти в нашій державі спрямована від «передачі знань» до «формування компетенцій»; створення розвиваючого середовища освітняського простору, який сприяв би професійному становленню активної особистості, орієнтованої на особистісний та професійний саморозвиток.

Професійне становлення молодого фахівця обов'язково передбачає розвиток у нього аксіологічної спрямованості й професійної свідомості; соціального й професійного інтелекту; емоційно-вольової сфери; позитивного відношення до світу і до себе; самостійності, автономності й впевненості у собі; певних професійних якостей та ауто компетентності.

Рішення подібних завдань співвідносяться з етапами професійного навчання молодого фахівця, тому адміністрація навчального закладу повинна створити певні умови щодо особистісного, інтелектуального та соціального розвитку молодого спеціаліста.

Так, на етапі адаптації колишні студенти пристосовуються до умов і змісту навчально-виховного процесу, йде освоєння нової соціальної ролі, налагодження взаємовідносин з викладачами навчального закладу.

Ведуча діяльність у цей час – навчально-пізнавальна, яка істотно відрізняється від попередньої.

Супровід на етапі адаптації полягає у наданні допомоги щодо пристосовування до нових умов життєдіяльності.

На етапі інтенсифікації відбувається розвиток загальних та спеціальних (фахових) здібностей: інтелекту, емоційно-вольової регуляції, відповідальності за своє фахове становлення, самостійності тощо. Ведуча діяльність – науково-пізнавальна: проведення організаційно-методичної роботи (підготовка методичних матеріалів, розробка індивідуально-розвиваючих програм, адаптація нових методів, оцінка їх ефективності); розвиваючої (використання індивідуально-розвиваючих і корекційних програм з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, обробка результатів, аналіз та оформлення матеріалів для виступів на нарадах, семінарах тощо); науково-дослідницької (організація і проведення емпіричних досліджень); консультативної (надання допомоги студентам у рішенні різних життєвих проблем, у тому числі – взаємовідношення з однолітками).

Критеріями продуктивності на другому етапі управління становлення професійної діяльності визначаються: інтенсивний особистісний та інтелектуальний розвиток молодого фахівця; соціальна ідентичність та самоосвіта; оптимістична соціальна позиція.

На завершальному етапі ідентифікації, професійного становлення молодого фахівця, важливого значення набуває формування професійної ідентичності.

Заключний етап завершується фінішною діагностикою соціальних та професійно важливих якостей молодого спеціаліста.

В процесі управління становленням професійної майстерності доцільно розглядати як комплексні методи, які об'єднують науково-методичні підходи, що спрямовані не тільки на особистісно-орієнтовану професійну освіту молодого фахівця, але й на навколишнє середовище її життєдіяльності. Такий комплексний метод визначає нову позицію молодого фахівця через професійність, активність, дієвість, наступність.

Література

1. Зеер Э.Ф. Стратегия преодоления кризисов профессионального становления личности педагога / Э.Ф.Зеер, Э.Э.Сыманюк // Мир психологии. – 2004. – N 4. – С.194-201.
2. Крижко В.В. Менеджмент в освіті / В.В.Крижко, Є.М.Павлютенков. – К.: ІЗМІ, 1998. – С.59-112.
3. ЛМаслоу А. Психология бытия / Пер. с англ. – М.: Рефл-бук, 1997. – С.79-144.
4. Павлютенков Е.М. Профессиональная компетенция личности учителя // Формування творчої особистості: проблеми і суперечності: Зб. наук. праць. – Вип. 3. – Запоріжжя: ЗОІУВ, 1995. – С.53-57.
5. Павлютенков Е.М. Профессиональное становление будущего учителя // Сов. педагогика. – 1990. – N 1. – С.64-69.
6. Муляр В.С. Проблемы становления личности в системе “индивид – общество” (философско-культурологический анализ). Автореф. ... д-ра философ. наук. – Днепропетровск, 1999. – 31 с.
7. Зеер Э.Ф. Кризисы профессионального становления личности // Психологический журнал. – 1987. – Т. 18. – N 6. – С.35-44.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БОТАНІЧНИХ ТА БІОЕКОЛОГІЧНИХ ПОНЯТЬ ПРИ ВИВЧЕННІ МОХОПОДІБНИХ

*С.В. Гапон, К.В. Мاستюх
Полтава, Україна*

Вивченню мохоподібних у сучасній загальноосвітній школі, на нашу думку, приділяється недостатньо уваги. Про це свідчить перевірка рівня знань абітурієнтів, першокурників педагогічного

університету, а також спілкування з учнями під час педагогічних практик. Діти мають недостатні знання про особливості циклу розвитку бріофітів, чергування поколінь, мало знають місцеві види. Тому наша робота і присвячена розгляду особливостей формування біоекологічних понять в шкільному курсі біології на прикладі мохів.

Мохоподібні – це перша група вищих спорових рослин, з якою учні знайомляться в розділі «Рослини». У ході її вивчення продовжується формування понять «цикл розвитку», «спорофіт», «гаметофіт». Особливістю цієї групи рослин є те, що «гаметофіт» у мохів є доросла особина, яка кріпиться до субстрату «ризодіями», має «стебло», «листки». Ці поняття відомі учням з вивчених попередніх тем, але у бріофітів вони мають свій зміст. Так, поняття «ризодії» розглядаємо як альтернативу поняттю «корінь» і вказуємо, що ризодії слугують як орган прикріплення особини до субстрату, а вже потім як орган вбирання води і мінеральних речовин. Так як мохи вбирають воду і поживні речовини всією поверхнею тіла. У якості прикладів наводимо представників, які селяться на дахах, фундаментах будинків (брій сріблястий, синтрихію сільську, грмію подушковидну та ін.).

При вивченні мохоподібних формуємо в учнів поняття «спорофіт», підкреслюючи його підпорядковану до «гаметофіту» роль. Вводимо також розуміння поняття «гаусторія (присоска)», «ніжка», «шийка», «урночка», «кришечка», «ковпачок», «перистом» як складових компонентів спорофіту та гаметофіту. Обов'язково вказуємо на те, що і спорофіт, і гаметофіт у мохів мають ще і свої, притаманні лише їм назви: «спорогон», «гаметофор».

Звертаємо увагу дітей на формування нового поняття – «протонема», пояснюємо його походження і суть: «протос» – перший, «нема» – нитка. Тобто – це нитчастий утвір, який першим утворюється при проростанні спори. Пояснюємо учням також те, чому мохи зростають не поодинокими пагонами, а у вигляді дернинки, підкреслюючи при цьому, що на протонемі утворюється багато вегетативних бруньок, з яких і виростає новий пагін.

Отже, такі ботанічні поняття як «гаметофіт», «спорофіт», їхні складові частини, «цикл розвитку» «дернинка» вводяться при розгляді мохоподібних та удосконалюються в процесі вивчення наступних груп вищих рослин.

У курсі біології загальноосвітньої школи, поряд з ботанічними, загальнобіологічними, формуються біоекологічні поняття. При вивченні теми «Мохоподібні» їхньому формуванню приділяється важлива роль. Знайомлячись з особливостями тих чи інших груп рослин, ми обов'язково підкреслюємо особливості місцезростань їхніх представників, екоотопів, де вони існують.

Мохоподібні, як ніяка інша група, слугують вдалим ілюстративним матеріалом для введення таких понять як «екоморфи», «гідроморфи», «геліоморфи», «едафоморфи», «субстратоморфи» та ін. Прикладами є різні місцеві види мохів [1]. Так, наприклад, знайомлячи учнів з різною вимогливістю рослин до світла, в якості світлолюбів (геліофітів) наводимо такі види як синтрихія сільська, бріум сріблястий, бріум дернистий, цератодон пурпуровий. Паралельно з поняттям «геліофіти», вказуємо і на пристосувальні ознаки кожного з видів до життя на відкритому просторі. Наприклад, у синтрихії сільської такими пристосуваннями від надміру освітлення є волосоподібна верхівка листка, його жолобоподібна форма. Брій сріблястий має верхню частину листка безбарвну, що також допомагає йому уникати надмірного освітлення. Брій дернистий та цератодон пурпуровий зростають щільними подушкоподібними дернинками, що також допомагає їм зберігати вологу. Навіть порівнявши дернинки одного і того ж виду – синтрихії сільської, які зростають на даху і на узліссі соснового лісу, можна знайти відмінності в її формі. На даху дернинка буде щільніша, в формі подушечки, а на узліссі – пухкою. Свої пристосування вже до вловлювання світла мають тіневитривалі види. Так, типовим прикладом є мох схістотега периста, печерний вид, існування якого можливе за рахунок своєрідно збудованих клітин протонемі та їхньої здатності уловлювати світло.

Поняття «гігроморфи» ми також пропонуємо вивчати на прикладі місцевих, звичайних, навіть рудеральних мохоподібних [1]. Так, наприклад, гідатофітами, є лептодикцій береговий, дрепанокладус гачкуватозігнутий, стебла яких повністю занурені у воду. На поверхні водойми, а частіше відомою учням з акваріумів, є річчя плаваюча, яка є типовим гідрофітом. Значна група мохів є гідрофітами (низка видів сфагнумів, брахітецій річковий). Прикладом мезофітів є більшість наземних мохів широколистяних лісів: атрих хвилястий, плагіомній гострокінцевий, оксирінхіум зіяючий та ін. Типовими ксерофітами є вже вище наведені синтрихія сільська, брій сріблястий.

Розглядаючи типові гігроморфи, слід формувати і поняття проміжних гігроморф: гідатогідрофітів (дрепанокладус гачкуватозігнутий), гідрогідрофітів (сфагнум відстовбурчений), гігромезофітів (плагіомній середній), ксеромезофітів (лескея багатоплідна), мезоксерофітів (плагіомній близький) та ін.

Едафоморфи мохоподібних є також різноманітними, адже серед них є представники базифілів (пілезія багатоквіткова), ацидофілів (плевроцій Шребера), нітрофілів (фунарія вологомірна) тощо.

Найдоцільніше, на нашу думку, на прикладі мохоподібних, формувати в учнів поняття субстратоморф. Адже тільки бріофіти, на відміну від інших вищих рослин, у помірних кліматичних

умовах поселяються на різних типах субстрату. Прикладом типових епігеїв є атрих хвилястий, брахітецій шорсткий, фунарія вологомірна. Навіть у місті можна знайти представників різноманітної групи епіфітів (лескою багатоплідну, пілезію багатоквіткову, оротрих блідий) та епілітів (грмію подушковидну). На деревині, що руйнується зростають такі епіксили, як гіпнум блідий, платігіріум повзучий.

Мохоподібні можна вдало використати для формування таких екологічних понять як «еврибіонтність» і «стенобіонтність» організмів. Адже низка видів мають широку норму реакції, наприклад, до типу субстрату. Так брахітецій шорсткий, зростає на ґрунті, але часто він зустрічається і на деревині, що зазнає руйнування, і на виступаючих коренях та на стовбурах дерев, а також на кам'янистому субстраті. А вже оксиринхіум зіючий зростає тільки на ґрунті. Серед бріофітів можна знайти безліч прикладів, щоб проілюструвати ці поняття.

Як свідчить практика, формування в учнів такого поняття як «життєва форма», «біоморфа» в шкільному курсі біології, зазнає певних труднощів. Ми використовуємо найчастіше класифікацію датського вченого К. Раункієра. Але, щоб зрозуміти, саму суть понять «життєва форма», «біоморфа», можна використати мохоподібні. Єдине, на що необхідно звернути увагу, це те, що мохи зростають не поодинокими пагонами, а дернинками. Останні, в зв'язку з різним способом наростання і галуження стебла існують у вигляді різних біоморф – пухкої та щільної дернини, подушечки, килима, плетива. Все це ілюструємо прикладами місцевих видів мохоподібних [1].

Отже, мохоподібні є сприятливою темою для формування біоекологічних понять у розділі «Рослини» курсу біології загальноосвітньої школи. На їхньому прикладі, з використанням місцевих видів бріофітів можна вводити нові предметні поняття, удосконалювати розуміння вже відомих раніше.

Література

1. Гапон С.В. Місцеві мохоподібні як об'єкт вивчення бріорізноманіття шкільного курсу біології /С.В. Гапон. – Імідж сучасного педагога. – 2013. – № 3 (132). – С. 65-67.

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ХІМІЇ У ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ

*О.Л. Гаркович, С.В. Стрижак, О.А. Куленко
Полтава, Україна*

Пізнавальна активність дитини – це її внутрішня готовність до подальшої участі у напруженій розумовій та практичній діяльності в процесі оволодіння знаннями, уміннями і навичками та виявлення самостійності й творчого підходу до вирішення навчальних завдань. Проблеми активізації навчально-пізнавальної діяльності школярів приділяється значна увага у працях М.Верзіліної, О.Котлярової, Е.Ніфантьєва, В.Онищука [1], П.Оржевського, Н.Чайченко [2], О.Ярошенко та інших.

Важливим є те, що процес навчання – це система взаємодії вчителя і учнів, його кінцевий результат залежить від пізнавальної діяльності останніх. Учитель лише створює необхідні умови для збудження навчальної активності учнів, виявленнями ними пізнавальної самостійності та пошуку. Оволодіння ж знаннями, уміннями, навичками, способами діяльності відбувається тією мірою, якою кожний учень проявлятиме максимальну індивідуальну активність. В інтелектуальній діяльності під впливом пізнавального інтересу з'являються такі важливі компоненти активного навчання, як активний пошук, здогад, дослідницький підхід, готовність до розв'язування розрахункових та експериментальних задач.

Застосування дослідницького методу дозволяє здійснити найвищий етап проблемного навчання, учні проявляють максимальну самостійність під час вирішення нових для них навчальних проблем, різного роду пізнавальних задач, що потребують застосування вмінь аналізувати умови, вихідні дані, висувати думки про шляхи рішень, вибирати необхідний шлях розв'язку, застосовувати різні дії. Діяльність такого роду називають продуктивною. Як будь-яка діяльність, вона може бути розділена на види більш конкретні, наприклад, на дослідницьку в значенні пояснення того, що існує, і творчу, в значенні створення, виготовлення чогось нового, що не відоме до цих пір. Виходячи з цього виділяють два особливі методи навчання хімії: дослідницький і творчий. Значення і роль цих методів визначається тим, що вони дозволяють краще виконувати завдання розвитку творчих здібностей учнів, виховання ініціативи і активної самостійності в навчанні, закріплення інтересу до предмета та до навчальної праці. Ці методи, більшою мірою, дають можливість знайомити учнів з методологією наук: теоретичними, експериментальними, математичними, статистичними методами. Мета вирішення цих завдань дозволяє підвищити загальну результативність вивчення хімічних дисциплін, зробити їх активними і ефективними у процесі засвоєння й набуття необхідних знань і навичок.

Дослідницький метод, як і кожний загальний метод, включає в себе елементи пояснювально-ілюстративного і частково-пошукового методів. Цей метод реалізується в навчанні хімії шляхом організації самостійної роботи учнів з дослідження властивостей речовин, з вивчення окремих питань під час роботи з текстом підручника, з роздатковим матеріалом, під час рішення задач розрахунковим і експериментальним способом, при конструюванні, моделюванні та ін. Пропонуючи учням провести